

4. *Контрчук Г.В.* Творчість Тараса Шевченка як об'єкт мовознавчих студій // http://archivembu.gov.ua/portal/Soc_Gum/vg/2010_21/32_21фа
5. *Космеда Т.А.* Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в його поетичному мовленні // Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНУ ім. Г.С.Сковороди. — 2012. — Вип. 34. — С. 91–96.
6. *Кочерга К.А.* Драматический элемент в творчестве Т.Г. Шевченко // Шевченко Т.Г. Собр. соч.: в 5 т. — М: ГИХЛ, 1948–1949. — Т.4. — С. 397–404.
7. *Скоць А.* Поетика умовчань у «Кобзарі» Тараса Шевченка // Записки НТШ. Праці філол. секції. — 1997. — Т. 229. — С. 38–47.
8. *Скоць А.* Шевченкознавчі студії: декалог. — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. — 204 с.
9. *Смілянська В.Л.* Стиль поезії Шевченка (суб'єктна організація). — К.: Наук. думка, 1981. — 256 с.
10. *Смілянська В.Л.* «Святим огненным словом...». Тарас Шевченко: поетика. — К.: Наук. думка, 1990. — 243 с.
11. *Чугуй О.П.* Драматургічні елементи в ліриці Т.Г. Шевченка. — Х.: Вища школа. Вид-во при ХДУ, 1989. — 236 с.
12. Шевченко Т. Твори в п'яти томах. — К.: Дніпро, 1984. — Т.1–2.

Статтю отримано 29.12.2013

Florij Batsevich

Lviv

SEMANTICS AND PRAGMATICS OF HESITATION PAUSES IN T. SHEVCHENKO'S POETIC WORKS

The article presents the analysis of T. Shevchenko's poetic works and the most important ways of expressing semantic-pragmatic communicative senses of aesthetic character, which are caused by the influence of hesitation pauses in the author's lyric narration, heroes' dialogues, as well as in the author's inner dialogue with the heroes of the works.

Key words: artistic communication, pause, hesitation pause, semantic-pragmatic communicative sense.

Мовна мозаїка

ЯКІ ГРУЗИНСЬКІ ПРИЗВИЩА ВІДМІНЮВАНІ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ?

У повсякденному українському вжитку серед прізвиськ різного походження трапляються й грузинські на **-швілі**, **-дзе** та **-ія**. Пор. найвідоміші: **Гурамшвілі**, **Саакашвілі**, **Шеварднадзе**, **Кавалерідзе**, **Гонгадзе**, **Берія**, **Гамсахурдія**, **Телія**. Їх прийнято вважати невідмінюваними в українській мові. Справді, прізвиська на **-швілі**, **-дзе** через їхній виразний неслов'янський характер невідмінювані. Проте прізвиська на **-ія** стали відмінюваними, тому що вони формально подібні до українських відмінюваних іменників І відміни м'якої групи на **-ія** (*надія*, *мрія*, *Марія* та ін.), тобто в українській мові є зразки для відмінювання таких грузинських прізвиськ, пор.: *Гамсахурдія*, *Телія* (називний відмінок), *Гамсахурдії*, *Телії* (родовий, давальний та місцевий відмінки), *Гамсахурдію*, *Телію* (знахідний відмінок), *Гамсахурдією*, *Телією* (орудний відмінок). Свого часу відмінювали і прізвисько *Берія*.

Отже, грузинські прізвиська на **-ія** в українській мові потрібно відмінювати як іменники І відміни м'якої групи.

Катерина Городенська

6. Кононенко В.І. Текст і смисл / Віталій Кононенко. — К.—Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного ун-ту, 2012. — 272 с.
7. Кононенко В. Українські переклади Біблії і мова художньої літератури / Віталій Кононенко // *Warszawski Zeszyty Ukrainoznawcze*. — 11-12. — Warszawa, 2001. — S. 74–83.
8. Переломова О.С. Лінгвокультурні коди інтертекстуальності українською художнього дискурсу: діахронічний аспект / О.С. Переломова. — Суми: Вид-во СУМДУ, 2008. — 208 с.

Статтю отримано 23.10.2013

Vitalii Kononenko

Ivano-Frankivsk

KEY EXPRESSION AS A TEXT CREATING SIGNS OF THE ARTISTIC DISCOURSE

Functions of key statements as text-forming signs are determined in the article. Key statements in fiction discourse are presented by different language-stylistic means. Key fragments can be realized in text by full or partial repeating.

Key words: key statements, text, discourse, lingua-culturema, word-symbol, paremy, text-forming function, precedent text, language-aesthetic effect.

Мовна мозаїка

ВІД DJ ДО ДИДЖЕЯ

Ті, хто досі пише *ді-джей* чи *діджей*, мабуть, не знає походження та способу утворення цього новітнього запозичення. Інакше не можна пояснити, чому набуло поширення неправильне передавання його в українській мовній практиці, пор.: *На території «Арени Львів» виступить найкращий ді-джей світу Армін ван Бюрен* (<http://galinfo.com.ua/news/114410.html>); *Найстарший ді-джей у світі — 70-річна британка Рут Флауерз* (<http://ua.euronews.com/nocomment/2012/07/23/dj-mamy-rocks-the-house-in-stuttgart/>); *Ініціаторами проведення першого у Західній Україні DJ-параду стали відомий ді-джей Максим Фраерман і обласна асоціація батьків дітей-інвалідів «Особлива дитина»* (Волинь, 5.03.2009); *Шотландський діджей Келвін Харріс (Calvin Harris) за кількістю синглів з одного альбому... побив рекорд Майкла Джексона* (Високий Замок, 24.04.2013); *Четверта наречена Роналдо — діджей* (<http://www.ua-gol.com/news/28125.html>); *Він [Армін ван Бюрен] п'ять разів був обраний кращим діджеєм світу за версією рейтингу DJ Mag Top 100* (Високий Замок, 17.12.2012); *...буде зібрано все найкраще, що є в Нідерландах, — від історичних кораблів до спільного концерту королівського оркестру з діджеями* (Україна молода, 30.04.2013).

Щоб правильно оформити зазначене запозичення, потрібно зважити на те, що воно походить з буквеної англійської абрєвіатури *DJ* (скорочення від слів *Disc Jockey*), яку вимовляють за назвами її букв, а саме як [di:ʤei]. В українській мові назви букв цієї абрєвіатури передали кириличною графікою, після чого з них утворилося самостійне слово *діджей*, яке відповідно до чинної української словотвірної норми потрібно писати разом, а до фонетичної (правила «дев'ятки») — з голосним **и**, тобто **диджей**. Воно стало назвою людини, яка публічно відтворює записані на звукових носіях музичні твори зі зміною або без зміни матеріалу технічними засобами.

Отже, правильно писати і вимовляти **диджей**. Це слово є наслідком пристосування запозиченої буквеної англійської абрєвіатури *DJ* до словотвірної та фонетичної норм української літературної мови.

Катерина Городенська

Larysa Kolibaba

Kyiv

ALTERNATIVENESS OF CASE'S ENDINGS OF NOUNS ON BACKGROUND OF MORPHOLOGICAL NORMS OF UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE OF END OF XX – BEGINNING OF XXI OF CENTURIES

In this article the problem of interaction of variant forms of accusative, dative and locative cases of nouns in Ukrainian literary language of end of XX – beginning of XXI of centuries on background of morphological norms is investigated, changes and modern tendencies of the functionally-stylistic the usage of these morphological variants are established and characterized.

Keywords: alternativeness, case's endings, noun, accusative case, genitive case, dative case, locative case.

Мовна мозаїка

РОЗІГРАШ ЗАМІСТЬ РОЗИГРАШ

Дехто й досі не розуміє, чому замість *розиграш* тепер уживають *розіграш*. Справді, тривалий час в українській мові нормативним було слово *розиграш*, у якому між префіксом **роз-**, що закінчується на приголосний, і коренем, що починається звукосполученням **гр**, писали голосний **и**, подібно до російського *розыгрыш*, пор.: *Центральними подіями в житті баскетболістів були першості, а з 1950 по 1953 роки також розиграші Кубка України* (Спорт на Україні, 1958); *Після короткої перерви найсильніші хокейні клуби почали фінальну частину розиграшу першості країни* (Вечірній Київ, 13.12.1968); *Блискуче виступили наші штангісти в розиграші Кубка СРСР у Запоріжжі* (Вечірній Київ, 16.12.1974); *Львів'янин Микола Вакар став переможцем розиграшу Кубка країни з марафонського бігу, який завершився в Ужгороді* (Робітничча газета, 13.10.1981); ...у новому сезоні умови *розиграшу першості значно змінилися* (О. Макаров). *Розиграш* подавали орфографічні словники української мови до початку 90-х років минулого століття. І лише в четвертому виданні «Українського правопису» (1993 рік) з'явилося слово *розіграш*, яким проілюстрували правило про вживання голосного **і** після префіксів, що закінчуються на голосний і приголосний, на противагу тим позиціям, де пишуть **ї** після голосного в словах іншомовного походження (див. § 90, п. 5 б). Це слово логічно було б подати в § 21, п. 2, де йдеться про правопис префіксів на приголосний (**роз-**, **над-**, **під-** та ін.), які перед коренем, що починається сполученням приголосних, потрібно писати так само, як і префікс **з-** (див. § 21, п. 1), з голосним **і**, пор.: *зіграти, розіграти / розігрувати; зігнути, розігнути, підігнути; надіслати, розіслати*. Префікс **розі-** дієслів видової пари *розіграти / розігрувати* зберігається і в похідних від них іменниках *розіграш / розігрування*, бо вжитий у тій самій фонетичній позиції.

Хоч для української мови і не характерне утворення віддієслівних іменників за допомогою суфікса **-аш** (є ще **виграш, програш**), але слово **розіграш** стало широким вживаним у складі усталеного в спорті словосполучення **відбувся (відбудеться) розіграш Кубка**, напр.: *У Берегові відбувся розіграш шахового Кубка міста* (Новини Закарпаття, 2.07.2013); *У Вознесенську відбувся розіграш Кубка України з мотоболу* (Вечірня Полтава, 22.05.2013). Українською мовою органічніше вживати *розіграно Кубок, буде розіграно Кубок*.

Катерина Городенська

21. Словарь української мови : В 4-х т. / ред. Б. Грінченко. — К. : Наук. думка, 1996.
22. Шило Н.І. Структурні типи українських технічних термінів (на матеріалі лісової та деревообробної термінології // Питання словотвору. — К., 1979. — С. 28–42.

Статтю отримано 14.11.2013

Nataliya Krasnopolska

Kyiv

GENERAL RECOMMENDATIONS FOR NORMALIZATION OF THE UKRAINIAN MANAGEMENT TERMINOLOGY

The article analyzes the typical violations of spelling, grammatical and lexical norms, enshrined in professional management literature, and presents general recommendations for normalization of the Ukrainian management terminology.

Keywords: terminology of management, spelling rules, grammatical rules, lexical rules.

Мовна мозаїка

У ЧЕРГУ СТАВАЙТЕ, АЛЕ У СВОЮ ЧЕРГУ НЕ ВЖИВАЙТЕ

Поширеною стала стійка словосполучка у *свою чергу*, яку використовують там, де не йдеться ні про яку чергу, напр.: *Німеччина у свою чергу неодноразово заявляла, що готова прийняти Тимошенко на лікування* (Український тиждень, 7.09.2013); *У свою чергу старший економіст Світового банку... зазначив, що роль приватного сектора в Україні потрібно посилити* (Новини УНІАН, 14.01.2014); *31 січня 2013 року міністр закордонних справ України Леонід Кожара повідомив журналістам, що передав формальний запит про сприяння ЄС у звільненні журналістки... ЄС у свою чергу вже пообіцяв підключитися до врегулювання цієї ситуації. У свою чергу МЗС спростував інформацію про те, що переговори щодо звільнення викраденої українки не ведуть* (Дзеркало тижня, 31.12.2013); *Прокурор області... у свою чергу, попросив депутатів стримувати громадськість від незаконних дій* (День, 24.01.2014). Цю стійку словосполучку вживали в різних стилях української літературної мови і раніше, причому іноді навіть виділяли комою (комами з обох боків) як вставну, пор.: *Наші діти у свою чергу додають до здобутого від нас скарбу мови своїх вимовів того, що їм за свого життя довелося навчитися, передумати, пережити* (Панас Мирний); *Молодий пасажир тепер у свою чергу оглянув старого* (П. Панч); *...роль базового...виконує семантичний критерій, що зумовлює граматичну спеціалізацію слова в реченні або словосполученні; синтаксичний критерій, у свою чергу, є базовим для морфологічного критерію* (І. Вихованець). Проти використання словосполучки у *свою чергу* виступали українські мовознавці ще на початку ХХ ст., бо вважали її буквальною перекладом російської словосполучки *в свою очередь*. Значення відповідності, подібності, яке вона виражає, українською мовою можна передати різними засобами, одні з яких (**так само, також, подібно до кого-, чого-небудь, зі свого боку, у відповідь, як і інші**) переважають у книжному вжитку (пор. заміну ними у *свою чергу* в поданих на початку реченнях: *Німеччина також (так само) неодноразово заявляла...; Старший економіст Світового банку... також зазначив...; 31 січня 2013 року міністр закордонних справ України Леонід Кожара повідомив журналістам, що передав формальний запит про сприяння ЄС у звільненні журналістки... У відповідь на це ЄС пообіцяв приєднатися до врегулювання цієї ситуації...; Зі свого боку МЗС спростував інформацію...; Прокурор області... також попросив депутатів стримувати громадськість від незаконних дій*), а інші (**і (й) собі, і сам** та ін.) — у розмовному та художньому (напр.: *Розсердився старий, гримнув дверима, пішов. А Карпо й собі надувся, мов індик* (М. Коцюбинський).

Отже, у *свою чергу* ставайте в магазині, до каси на вокзалі тощо. Коли ж йдеться про дію, яку виконують у відповідь на попередню дію когось іншого, після чийсь дії, то для книжного вживання природні сполучки **так само, також, подібно до кого-, чого-небудь, зі свого боку, у відповідь, як і інші**, а для розмовного та художнього — сполучки **і(й) собі, і сам**.

Катерина Городенська

21. Словарь української мови : В 4-х т. / ред. Б. Грінченко. — К. : Наук. думка, 1996.
22. Шило Н.І. Структурні типи українських технічних термінів (на матеріалі лісової та деревообробної термінології // Питання словотвору. — К., 1979. — С. 28–42.

Статтю отримано 14.11.2013

Nataliya Krasnopolska

Kyiv

GENERAL RECOMMENDATIONS FOR NORMALIZATION OF THE UKRAINIAN MANAGEMENT TERMINOLOGY

The article analyzes the typical violations of spelling, grammatical and lexical norms, enshrined in professional management literature, and presents general recommendations for normalization of the Ukrainian management terminology.

Keywords: terminology of management, spelling rules, grammatical rules, lexical rules.

Мовна мозаїка

У ЧЕРГУ СТАВАЙТЕ, АЛЕ У СВОЮ ЧЕРГУ НЕ ВЖИВАЙТЕ

Поширеною стала стійка словосполучка у *свою чергу*, яку використовують там, де не йдеться ні про яку чергу, напр.: *Німеччина у свою чергу неодноразово заявляла, що готова прийняти Тимошенко на лікування* (Український тиждень, 7.09.2013); *У свою чергу старший економіст Світового банку... зазначив, що роль приватного сектора в Україні потрібно посилити* (Новини УНІАН, 14.01.2014); *31 січня 2013 року міністр закордонних справ України Леонід Кожара повідомив журналістам, що передав формальний запит про сприяння ЄС у звільненні журналістки... ЄС у свою чергу вже пообіцяв підключитися до врегулювання цієї ситуації. У свою чергу МЗС спростував інформацію про те, що переговори щодо звільнення викраденої українки не ведуть* (Дзеркало тижня, 31.12.2013); *Прокурор області... у свою чергу, попросив депутатів стримувати громадськість від незаконних дій* (День, 24.01.2014). Цю стійку словосполучку вживали в різних стилях української літературної мови і раніше, причому іноді навіть виділяли комою (комами з обох боків) як вставну, пор.: *Наші діти у свою чергу додають до здобутого від нас скарбу мови своїх вимовів того, що їм за свого життя довелося навчитися, передумати, пережити* (Панас Мирний); *Молодий пасажир тепер у свою чергу оглянув старого* (П. Панч); *...роль базового...виконує семантичний критерій, що зумовлює граматичну спеціалізацію слова в реченні або словосполученні; синтаксичний критерій, у свою чергу, є базовим для морфологічного критерію* (І. Вихованець). Проти використання словосполучки у *свою чергу* виступали українські мовознавці ще на початку ХХ ст., бо вважали її буквальною перекладом російської словосполучки *в свою очередь*. Значення відповідності, подібності, яке вона виражає, українською мовою можна передати різними засобами, одні з яких (**так само, також, подібно до кого-, чого-небудь, зі свого боку, у відповідь, як і інші**) переважають у книжному вжитку (пор. заміну ними у *свою чергу* в поданих на початку реченнях: *Німеччина також (так само) неодноразово заявляла...; Старший економіст Світового банку... також зазначив...; 31 січня 2013 року міністр закордонних справ України Леонід Кожара повідомив журналістам, що передав формальний запит про сприяння ЄС у звільненні журналістки... У відповідь на це ЄС пообіцяв приєднатися до врегулювання цієї ситуації...; Зі свого боку МЗС спростував інформацію...; Прокурор області... також попросив депутатів стримувати громадськість від незаконних дій*), а інші (**і (й) собі, і сам** та ін.) — у розмовному та художньому (напр.: *Розсердився старий, гримнув дверима, пішов. А Карпо й собі надувся, мов індик* (М. Коцюбинський).

Отже, у *свою чергу* ставайте в магазині, до каси на вокзалі тощо. Коли ж йдеться про дію, яку виконують у відповідь на попередню дію когось іншого, після чийсь дії, то для книжного вживання природні сполучки **так само, також, подібно до кого-, чого-небудь, зі свого боку, у відповідь, як і інші**, а для розмовного та художнього — сполучки **і(й) собі, і сам**.

Катерина Городенська

- ситету імені В.Г. Короленка / Полтав. держ. пед. ін-т імені В.Г. Короленка ; гол. ред. В. Пашенко. — Полтава, 1999. — № 1. — С. 110–111. — Рец. на кн.: Степаненко М. Історія української мови / НАН України, Укр. мовно-інформ. фонд. — К., 1998. — 149 с.
8. *Мацько Л.* Цінні відомості із семантичного та функціонального синтаксису / Л. Мацько // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2005. — Вип. 1 (40). — С. 285–287. — Серія «Філологічні науки». — Рец. на кн.: Степаненко М. І. Просторові поширювачі у структурі простого речення : монографія. — Полтава : АСМІ, 2004. — 463 с.
9. *Мойсієнко А.К.* Взаємодія формально-синтаксичної і семантико-синтаксичної валентності у структурі речень із просторовими поширювачами / А.К. Мойсієнко // Актуальні проблеми граматики, лексикології, лінгвостилістики, лінгвометодики : зб. наук. праць / за ред. проф. М.І. Степаненка ; Полтав. держ. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. — Полтава, 2008. — С. 136–139. — Рец. на кн.: Степаненко М.І. Просторові поширювачі у структурі простого речення : монографія. — Полтава : АСМІ, 2004. — 463 с.
10. *Шупта Д.Р.* Літературні музеї Полтавщини / Д.Р. Шупта // Історична пам'ять : зб. наук. праць / Полтав. держ. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. — Полтава, 2008. — Вип. 1. — С. 176–179. — Рец. на кн.: Степаненко М. І. Літературні музеї Полтавщини : навч. посіб. — Полтава : АСМІ, 2006. — 404 с.

Світлана ПЕДЧЕНКО, Світлана ГАЛАУР (м. Полтава)

Статтю отримано 14.09.2013

Svitlana Pedchenko, Svitlana Galaur
Poltava

THE SCHOLAR WITH THE GREAT RESEARCH SCOPE
(to the 55th birthday anniversary of Professor Mykola Ivanovych Stepanenko)

Мовна мозаїка

ХОСПІС чи ГОСПІС ?

До спеціального та загального українського мовного вжитку за останні двоє десятиріч увійшло багато нових слів англійського походження, які мають у своєму складі **h**, що так само, як і в попередніх запозиченнях, передане літерою **х**, тобто за російською традицією. Словники зафіксували *холдинг, хакер, хайвей, хард, хенд, хені, хоспіс, хостел, секонд-хенд* та ін. Відповідно до правила, викладеного в § 87 чинного «Українського правопису» **h** потрібно передавати літерою **г**. Цю норму підтримала також погоджувальна комісія з проблемних питань українського слововживання, словотворення та написання слів Інституту української мови НАН України (протокол № 5 від 25 січня 2011 року), в ухвалі якої рекомендовано писати з літерою **г** такі слова, як *гайвей, гайджекер, гакер, гард, генд, гепі, гетчбек, геш, голдинг*. Лише для трьох слів — *гакер, гепі, голдинг*, які давніше освоєні українською мовою у формі *хакер, хені, холдинг*, дозволено подвійний правопис, тобто *гакер і хакер, гепі і хені, голдинг і холдинг*, проте в словниках як основне подавати слово з літерою **г**.

Отже, у запозиченнях з англійської мови літеру **h** відповідно до історично сформованої норми української літературної мови потрібно передавати літерою **г**, а новітні запозичення писати *госпіс, гостел, гакер, гард, гайвей, секондгенд*.

Катерина Городенська

16. Шульжук Каленик Федорович : бібліографічний покажчик / [уклад. : С.Н. Грипич, М.П. Мельникович, І.Б. Шиховцова]. — Рівне : РДГУ, 2010. — 78 с.

Галина ВОКАЛЬЧУК,
Оксана КУЗЬМИЧ,
Ольга СТЕПАНОВА (Рівне)

Статтю отримано 16.12.2013

Halyna Vokalchuk, Oksana Kuzmich, Olga Stepanova
Rivne

THE UKRAINIAN LANGUAGE DEPARTMENT
OF RIVNE STATE HUMANITARIAN UNIVERSITY
IS A CENTRE OF NATIONAL LINGUISTICS (1963 – 2013)

The scientific-methodological activity of the Ukrainian language Department of Rivne state humanitarian university during 50 years of its existence (1963 — 2013 years) is analyzed.

Key words: Ukrainian, the Department of Ukrainian language named after professor K.F. Shulzhuk, Rivne state humanitarian university, town Rivne (Ukraine).

Мовна мозаїка

ПРО ПРАВОПИС НАЗВ СТАНЦІЙ МЕТРОПОЛІТЕНУ

Станції метрополітену названі за різними ознаками, тому й пишемо їх неоднаково. Однослівні назви станцій, ужиті у формі називного відмінка, беруть у лапки і пишуть з великої букви, пор.: станції «Хрещатик», «Університет», «Гідропарк», «Дарниця», «Святошин», «Академістечко», «Арсенальна», «Театральна», «Вокзальна», «Мінська», «Житомирська».

Двослівні назви станцій метрополітену, якщо вони мають форму називного відмінка, також беруть у лапки, але тільки перше слово пишуть з великої літери, пор.: станції «Контрактова площа», «Поштова площа», «Політехнічний інститут», «Палац спорту», «Виставковий центр». Друге слово пишуть з великої букви, коли воно є власною назвою, напр.: станція «Площа Льва Толстого».

Не беруть у лапки лише ті назви (однослівні і двослівні), які вжиті в родовому відмінку. З великої літери пишуть однослівну назву (напр.: станція **Перемоги**) і перше слово у двослівній назві (напр.: станція **Дружби народів**), а також її друге слово, якщо воно є власною назвою (напр.: станція **Тараса Шевченка**, станція **Героїв Дніпра**).

Отже, зважаючи на ці правила, потрібно писати так: *Іхати від станції «Хрещатик» до станції Перемоги, від станції «Політехнічний інститут» до станції Дружби народів, від станції «Площа Льва Толстого» до станції Героїв Дніпра.*

Катерина Городенська

грає важливу роль у піднесенні престижу слов'янських мов і слов'янського мовознавства у світі в непростій ситуації сучасної глобалізації і наступу англійської мови.

Юлія РОМАНЮК (Київ)

Стаття надійшла 07.12.2013

Iuliia Romaniuk

Kyiv

INFORMATION RETRIEVAL SYSTEMS IN THE MODERN SLAVIC LINGUISTICS (International Workshop "Contemporary Systems of Slavic Bibliographic Information — today and tomorrow" under the honorary patronage of the International Committee of Slavists, Warszawa, Poland, 3-4 October 2013)

Мовна мозаїка

БУВ І ЗАЛИШАЄТЬСЯ чи БУВ І Є?

Нерідко читаємо або чуємо твердження, у яких уживають сполуки дієслів *був* (*була, було*) і *залишається*, *були* і *залишаються*, *був* (*була, було*) і *залишиться*, *були* і *залишаться*, пор.: «Кобзар» Тараса Шевченка **був і залишається** тією унікальною українською книгою, за багатьма висловлюваннями — «українською Біблією», яка в різні часи надихала письменників, науковців, композиторів, мистців на дослідження та інтерпретацію геніальних творів українського Пророка (Б. Горинь); Складною і спірною проблемою лінгвістики **була і залишається** кваліфікація так званих службових слів (І. Вихованець); Україна **була і залишається** стратегічно важливою державою для Сполучених Штатів Америки (Урядовий кур'єр, 01.08.2009); Руслана: Головною вимогою Майдану **було і залишається**: «Україна — це Європа!» (Високий Замок, 16.12.2013); Питання словотвору **були й залишаються** одними з актуальних у сучасному мовознавстві (А. Левицький). Названі сполуки дієслів мають значення 'продовжувати бути ким-, чим-, яким-небудь для когось або чогось'. Українською мовою вияв попереднього стану тепер органічніше передати дієслівними сполуками *був і є*, *була і є*, *було і є*, *були і є*, напр.: Мазепа для України **був і є** великий патріот (І. Дзюба); ...Шевченко **був і досі є** великим грацем (Українська правда, 24.11.2010); Сільське господарство... **було і є** основним постачальником продовольства та сировини для переробних галузей (Україна молода, 15.11.2013). Якщо ж потрібно наголосити, що попередній стан триватиме й надалі, то до цих дієслівних сполук треба додати ще відповідну особову форму майбутнього часу дієслова **бути**, пор.: Я **був** (*була, було*), *є і буду*; Ти **був** (*була, було*), *є і будеш*; Він **був**, *є і буде*; Вона **була**, *є і буде*; Воно **було**, *є і буде*; Ми **були**, *є і будемо*; Ви **були**, *є і будете*; Вони **були**, *є і будуть*, напр.: Мова **була, є і буде** історичною пам'яттю народу (С. Геник); Глава УГКЦ Блаженніший Святослав: Ми завжди **були, є і будемо** зі своїм народом (Католицький оглядач, 13.01.2014).

Отже, замість *був* (*була, було*) і *залишається*, *були* і *залишаються* потрібно вживати **був** (*була, було, були*) *і є*, а замість *був* (*була, було*), *є і залишиться*, *були, є і залишаться* — Я **був** (*була, було*), *є і буду*; Ти **був** (*була, було*), *є і будеш*; Він **був**, *є і буде*; Вона **була**, *є і буде*; Воно **було**, *є і буде*; Ми **були**, *є і будемо*; Ви **були**, *є і будете*; Вони **були**, *є і будуть*.

Катерина Городенська

Конференція пройшла в атмосфері відкритого, невимушеного спілкування. Жваві лінгвістичні дискусії, зацікавлене обговорення порушуваних питань, поради й рекомендації видатних мовознавців спонукали до наукових пошуків, допомогли молодим дослідникам зорієнтуватися в різноманітних підходах і впевнитися (чи то засумніватися!) у правильності вибору відповідного шляху розв'язання тієї чи тієї проблеми.

Роботу секцій завершили підсумки, де кожен із учасників мав змогу висловити свої міркування щодо необхідності й важливості таких наукових зібрань, визначити актуальну проблематику сучасного вітчизняного мовознавства й україністики загалом, окреслити перспективи власних наукових пошуків, можливість застосування результатів лінгвістичних досліджень у викладанні основних мовознавчих курсів і спецкурсів у вищій школі. Усі присутні наголосили на високому рівні організації й проведення конференції, її потужному духовному підґрунті, що об'єднує однодумців у науковій царині з усього слов'янського світу та підносить здобутки українських мовознавчих студій до світового рівня.

Жанна КОЛОЇЗ (м. Кривий Ріг)

Статтю отримано 07.12.2013

Zhanna Koloiz

Kryvyi Rih

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
“THE UKRAINIAN LANGUAGE AMONG OTHER SLAVIC LANGUAGES:
ETHNOLOGIC AND GRAMMATICAL PARAMETERS”.

Мовна мозаїка

Зустрічайтеся на **майдані Незалежності** або на станції «**Майдан Незалежності**»

Сьогодні багато хто помиляється, пишучи назву головного майдану м. Києва і одноіменну назву станції метрополітену, розташовану під ним. Пишуть *майдан Незалежності* і *Майдан Незалежності*, *станція метрополітену «Майдан Незалежності»* і *станція метрополітену «Майдан незалежності»*. Щоб уникнути помилок, потрібно запам'ятати, що ці назви в українській мові передають за різними правилами, а саме:

Родові назви **вулиця, проспект, бульвар, площа, майдан** пишуть з малої літери, а власну назву — з великої. Відповідно до цього правила з малої літери потрібно писати слово **майдан**, і з великої — слово **Незалежності**.

Двослівні назви станцій метрополітену, ужиті в називному відмінку, беруть у лапки і перше слово пишуть з великої літери, а друге — з малої, якщо воно не є власною назвою. Згідно із цим правилом назву станції метрополітену потрібно взяти в лапки і обоє слів писати з великої букви, тому що друге слово є власною назвою, тобто *станція метрополітену «Майдан Незалежності»*. На вивісках назву станції не беруть у лапки і обоє слів пишуть однаковими великими літерами: **МАЙДАН НЕЗАЛЕЖНОСТІ**.

Отже, назви майдану і станції метрополітену, створені на честь проголошення України незалежною державою, в українській мові правильно писати так: *майдан Незалежності* і *станція метрополітену «Майдан Незалежності»*.

Катерина Городенська

Посібник О.І. Ніки є успішною лінгводидактичною спробою систематизації дослідницьких підходів до актуальних проблем історичної лінгвістики, параметризації текстів за жанрово-стильовими ознаками, актуалізації мовних феноменів прецедентних постатей. На часі вихід нового академічного курсу з історії літературної мови, який стане авторитетним орієнтиром у цій галузі української лінгвістики.

Віктор МОЙСІЄНКО (Житомир)

Рецензію отримано 09.10.2013.

Viktor Mojsienko

Zhytomyr

A NEW TEXTBOOK ON HISTORY OF THE UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE

Book review on: Nika O.I. History of Ukrainian standart language: [textbook] /

Nika Oksana. — Kyiv : Taras Shevchenko National University of Kyiv, 2013. — 316 s.

Мовна мозаїка

ЧИ МОЖНА ВИГЛЯДАТИ ВЕСЕЛОЮ?

В українському вжитку поширюється дієслово **виглядати** в різних його граматичних формах для характеристики зовнішності або внутрішнього стану когось-небудь. Його поєднують з прикметниками, передаючи наявність певної ознаки або її позірність, несправжність (напр.: *Учора вона... виглядала веселою і задоволеною* (Україна молода, 4.06.2008); *...коли він дарував... троянду без шипів, виглядав цілком щирим* (Високий Замок, 4.10.2007); *Вона виглядала безпорадною, і все більше нагадувала пташенятко з маленьким жовтим гребінцем і допитливим дзьобиком* (С. Андрухович), та з іменниками, виражаючи подібність до когось-небудь (напр.: *Вона виглядала трохи як вельможна дама пізнього Середньовіччя...* (С. Андрухович). Українською мовою наявність певної ознаки передають форми теперішнього та минулого часу дієслова **бути**, пор.: *Учора вона... була веселою і задоволеною; ...коли він дарував... троянду без шипів, був цілком щирим*. Значення позірності виражають форми дієслова **здаватися**, що поєднуються з прикметниками та іменниками (пор.: *Вона здавалася безпорадною; Вона здавалася вельможною дамою пізнього Середньовіччя*), а також прикметники **подібний, схожий**, якщо вони вживаються з іменниками (пор.: *Вона була схожа на вельможну даму пізнього Середньовіччя; Вона була подібна до вельможної дами пізнього Середньовіччя*).

Отже, в українській мові дієслово **виглядати** не можна вживати для вираження значень наявності певної ознаки, її позірності, несправжності та подібності до когось-небудь.

Катерина Городенська

ПРО ФОРМИ ЧИСЛІВНИКІВ У СКЛАДНИХ ІМЕННИКАХ НА -річчя

Утворюючи складні іменники на **-річчя**, багато хто задумується над тим, у якій формі вживати їхню числівникову частину, що визначає вік кого-, чого-небудь, особливо якщо він вимірюється в сотнях років: у називному відмінку (**чотирисотріччя, п'ятсотріччя, шістсотріччя, сімсотріччя, вісімсотріччя, дев'ятсотріччя**) чи в родовому (**чотирьохсотріччя, п'ятисотріччя, шестисотріччя, семисотріччя, восьмисотріччя, дев'ятисотріччя**). В українській мові вибір відмінкової форми залежить від того, що вона позначає. Числівники — назви одиниць і десятків, крім **дев'яносто**, уживаються у формі родового відмінка, пор.: **п'ятиріччя, десятиріччя, двадцятиріччя, тридцятиріччя, сорокаріччя, п'ятдесятиріччя, п'ятдесятип'ятиріччя шістдесятиріччя, сімдесятиріччя, вісімдесятиріччя**, але **дев'яносторіччя**.

Числівники, що означають сотні, неоднорідні: **сто** не змінює своєї форми, **двісті, триста, чотириста** вживаються лише у формі родового відмінка (пор.: **сторіччя, двохсотріччя, трьохсотріччя, чотирьохсотріччя**), **п'ятсот** — **дев'ятсот** у структурі таких складних назв, за найновішими орфографічними словниками, можуть мати форму називного і родового відмінків, тобто **п'ятсотріччя** і **п'ятисотріччя, шістсотріччя** і **шестисотріччя, сімсотріччя** і **семисотріччя, вісімсотріччя** і **восьмисотріччя, дев'ятсотріччя** і **дев'ятисотріччя**). У мовній практиці числівники **п'ятсот** — **дев'ятсот** як перша частина складних іменників на **-річчя** вживаються в обох названих відмінкових формах, хоч помітне переважання форми називного відмінка, що зумовлено, очевидно, її легшою вимовою, пор. використання таких складних іменників у різних друкованих і електронних засобах масової інформації: *Далі похід до Запоріжжя і Січєслава на святкування п'ятсотріччя Запорізької Січі; Яблочин відсвяткував своє п'ятсотріччя в червні 1998 р.; 14 жовтня на свято Покрови Пресвятої Богородиці ми відсвяткуємо своє п'ятсотріччя; Топорівці храмували і святкували шістсотріччя; За святкування шістсотріччя Чернівців взяли на загальнодержавному рівні; Новенький мототрек, монумент слави та гідропарк. Така втіха з'явилася у рівнян 25 років тому. Їх збудували до сімсотріччя Рівного; ...погодились із пропозицією львівських істориків взяти за підставу ювілею сімсотріччя датованої 1256 роком першої літописної згадки про Львів; На 2009 рік заплановано відзначення вісімсотріччя міста над Случем.; На вісімсотріччя й запрошують читачів у мандрівку древнім Львовом.. і Марш на честь українського воїнства зібрав декілька десятків людей, які пройшли центральною вулицею Маріуполя від Драматичного театру до пам'ятника п'ятисотріччя козацтва; На честь п'ятисотріччя козацтва в Бериславі на березі Дніпра встановлено пам'ятний знак — дзвін і хрест; ...у похід рушили, щоби відсвяткувати шестисотріччя Грюнвальдської битви.; 5 червня 1087 р. Понтифік направив апостольське послання єпископам Литви з нагоди шестисотріччя навернення в католицьке християнство; ...храм був закладений сто років тому, в семисотріччя прибуття на Святу Землю.; І. Андрич прибув на святкування восьмисотріччя видатного азербайджанського митця Нізамі; Ректори європейських університетів, що підписалися нижче, зібралися в Болоньї на честь дев'ятисотріччя найстарішого університету України.; Рік 1888 — дев'ятисотріччя хрещення Русі.*

Сотні **п'ятсот** — **дев'ятсот**, поєднані з десятками чи одиницями, уживаються в складних назвах на **-річчя** лише в називному відмінку (пор.: **п'ятсотдвадцятип'ятиріччя, шістсотп'ятдесятиріччя, сімсотсорокаріччя, вісімсотшістдесятип'ятиріччя, дев'ятсотсімдесятип'ятиріччя**). Якщо числівникову частину складного слова передають цифрою, то після неї перед **річчя** ставлять дефіс, пор.: **5-річчя, 10-річчя, 20-річчя, 30-річчя, 40-річчя, 50-річчя, 60-річчя, 70-річчя, 80-річчя, 90-річчя, 100-річчя, 125-річчя, 150-річчя, 200-річчя, 250-річчя, 300-річчя, 350-річчя, 400-річчя, 450-річчя, 500-річчя, 550-річчя, 600-річчя** і т.д.

Отже, числівникову частину, що називає **одиниці** і **десятки** першої сотні та сотні **двісті** — **чотириста**, у складних іменниках на **-річчя** потрібно вживати у формі родового відмінка (**п'ятиріччя, двадцятиріччя, двохсотріччя** — **чотирьохсотріччя**). Числівники **дев'яносто, сто** зберігають форму називного відмінка (**дев'яносторіччя, сторіччя**). Назви сотень **п'ятсот** — **дев'ятсот** можуть мати форму називного та родового відмінків (**п'ятсотріччя, п'ятисотріччя** — **дев'ятсотріччя, дев'ятисотріччя**), проте нині в мовній практиці переважає перша. З назвами десятків і одиниць ці назви сотень уживаються лише у формі називного відмінка (**п'ятсотдвадцятип'ятиріччя, дев'ятсотсімдесятип'ятиріччя**).

Катерина Городенська

Мовна мозаїка

ОТЖЕ З КОМОЮ І БЕЗ НЕЇ

Багато хто переконаний, що після **отже** потрібно завжди ставити кому. Справді, це типове вживання його як вставного слова, що передає логічний висновок з того, про що йшлося вище в тексті, напр.: *Отже, у системі складного речення української мови наявні одиниці, яким властива структурна єдність компонентів фразеосхеми* (Л. Шитик); *Отже, уживаючи спільнозначні слова чисельність та кількість, зважайте на те, що перше сполучається з назвами істот чи неістот, які становлять певну сукупність, а друге – з назвами окремих істот або неістот* (Л. Колібаба).

Проте **отже** може виконувати й інші функції, від яких залежить, де ставити кому чи й зовсім її не ставити. Зокрема, воно самостійно або разом із деякими частками вживається в ролі різних сполучників і сполучних слів. У такому разі кому потрібно ставити перед ним. Це буває, по-перше, тоді, коли **отже** набуває значення пояснювально-з'ясувального сполучника **а саме**, за допомогою якого з'ясовують, конкретизують якусь попереду висловлену думку, напр.: *Мова цього народу є мовою державною, отже мовою державно-адміністративних установ, війська, промислових підприємств, освіти (нижчої, середньої і вищої), засобів сполучення, великої торгівлі, державної медицини, мовою міста, де зосереджено переважно установи, пов'язані з цими галузями життя* (О. Ткаченко). По-друге, коли сполучник (сполучне слово) **отже** разом з відсполучниковими частками **й, і, а** передає відповідність, тотожність, яку встановлюють, зіставляючи що-небудь, напр.: *Ця тенденція через посередництво середньогрецької й новогрецької мови була передана мові старослов'янській, від якої перейшла до болгарської та східнослов'янських мов, отже вона характерна й для української* (О. Пономарів); *У лінгвістиці, отже і в стилістиці, використовують і загальнонаукові, і спеціальні методи дослідження* (П. Дудик). Якщо *отже й, отже і, а отже й* ужиті зі словами, які вони приєднують, усередині речень, то такі сполуки потрібно виділяти комами з обох боків, напр.: *Кожна галузь знань, отже й стилістика, послуговується неповторно-індивідуальною теорією і мовленнєвою практикою* (П. Дудик); *Вони звернулися до громадськості із закликом зробити вибір: або скоритися беззаконню, або обстоювати свої власні, а отже й України, гідність, волю і честь* (Дзеркало тижня, 24.01.2004). По-третє, коли **отже** використовують у ролі сполучного слова **тому**, що приєднує другу частину речення до першої і виражає причиново-наслідкові відношення, напр.: *Відступали старовинним Перекопським трактом, що проходив якраз через Чаплинку..., отже обминути повстанську свою столицю було неможливо* (О. Гончар).

Отже самостійно або разом з іншими частками може вживатися і в ролі підсилювальної частки. Ні після неї, ні перед нею коми не ставлять. Така частка увиразнює наслідок чого-небудь і рівнозначна частці **от і** (напр.: *Отже ж то і змалював він солдата, та ще як?* (Г. Квітка-Основ'яненко), підсилює спонукування, виражене дієсловом у формі наказового способу (напр.: *То отже слухай, Христіно батьківно, жартує панич...* (Панас Мирний) тощо).

Запам'ятаймо: в українській мові кому ставлять після **отже**, що є вставним словом; кому ставлять перед **отже, отже й, отже і, а отже й**, що вживаються як сполучники або сполучні слова; кому не ставлять ні перед, ні після **отже**, якщо воно самостійно чи разом з іншими частками виконує роль підсилювальної частки.

Катерина Городенська